

**Valtioneuvoston asettama naisiin kohdistuvan
väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta NAPE**

NAPE:n sihteeri lakimies Martta October
martta.october@thl.fi

**ASIA: Valtioneuvoston asettama naisiin kohdistuvan
väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta NAPE:n lausuntopyyntö
yhteenvedosta koskien Istanbulin sopimuksen toimeenpano-ohjelmaa**

Invalidiliitto ry kiittää NAPE:a mahdollisuudesta lausua toimenpiteistä Istanbulin sopimuksen kansallisessa toimeenpanossa. Invalidiliitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Liitto edustaa 149 jäsenyhdistyksensä kautta 30 000 fyysisesti vammaista ja toimintaesteistä suomalaista.

Yleistä

Invalidiliitto on osallistunut *Nordiska Välfärdscenterin* koordinoimaan sukupuolittunutta ja vammaisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskeneeseen hankkeeseen 2015 - 2016. Tuloksena on Pohjoismaisen ministerineuvoston tilaama raportti *När samhället inte ser, hör eller förstår – könsrelaterad våld och funktionshinder*, joka käsittelee vammaisten ihmisten kohtaamaa väkivaltaa kaikissa Pohjoismaissa. Raportissa kuvataan erilaisia vammaisten henkilöiden kohtaamia väkivaltatilanteita ja myös kansallista lainsäädäntöä ongelmakohtineen kaikista Pohjoismaista ja itsehallintoalueilta Pohjolassa sekä annetaan ratkaisusuositukset mm. lisäämällä oikeudenhoidon kuten poliisin ja syyttäjien koulutusta tunnistamaan vammaisuuteen liittyviä väkivaltatilanteita sekä edellytetään turvakotien ja kriisikeskusten esteettömyyttä. *Invalidiliitto katsoo, että raportin jalkautus Suomeen sopii yhdeksi toimenpiteeksi.*

Raportin suositukset:

- Vammaisuus ja vammaisten ihmisten kohtaama väkivalta läpileikkaavaksi teemaksi kaikkiin politiikkaohjelmiin ja strategioihin
- Vammaisten ihmisten kohtaama väkivalta ja hyväksikäyttö tutkimusohjelmiin kaikkiin tutkimusympäristöihin Pohjoismaisissa yliopistoissa
- Koulutus sosiaali- ja terveysalan henkilöstölle, poliiseille, kouluihin ja lastensuojeluun

- Vammaisten ihmisten oikeusturvaan parannuksia kaikkiin oikeudellisiin prosesseihin läpileikkaavasti ja esteettömyyteen kiinnitettävä huomioita, hyvien käytäntöjen kuvaaminen siitä, kun vammainen henkilö on oikeusprosessissa kantajana tai vastaajana
- Esteettömyys kriisikeskuksiin ja turvakoteihin sekä saavutettavuus tukeen ja turvaan

Linkki raporttiin: <http://www.nordicwelfare.org/Publications/Nar-samhallet-inte-ser-hor-eller-forstar/>

YK:n vammaissopimuksen artiklat 5 (Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus), 6 (Vammaiset naiset ja tytöt), 7 (Vammaiset lapset), 8 (Tietoisuuden edistäminen), 9 (Esteettömyys ja saavutettavuus), 13 (Oikeussuojan saavutettavuus), 14 (Henkilön vapaus ja turvallisuus), 15 (Vapaus kidutuksesta tai julmasta, epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta), 16 (Vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä), 17 (Henkilökohtaisen koskemattomuuden suojeleminen) sopivat hyvin Istanbulin sopimuksen toimeenpano-ohjelman jalkautukseen.

11 artikla Tietojen kokoaminen ja tutkimus

Tietoa vammaisuudesta on saatavissa, kuten esimerkiksi poliisille tehdyt rikosilmoitukset viharikosmotiivista on kerätty systemaattisesti. Norjan rikoslainsäädäntö viharikos käsite on linkitetty vammaisuuteen. Suomen rikoslaki tuntee vammaisuuden motiivina rangaistuksen koventamisperusteena, mutta varsinaista viharikoksen määritelmää ei ole rikoslainsäädäntössä. *Invalidiliiton mielestä olisi perusteltua lisätä rikoslakiin oma viharikoksen määritelmänsä myös vammaisuuden osalta*, koska on varsin sattumanvaraista, milloin tuomioistuimen soveltaa rangaistuksen koventamisperustetta. Viharikoksen motiivin selvittäminen painottuu kuitenkin poliisin suorittamaan esitutkintaan ja syyttäjän tekemään syyteharkintaan.

Tällä hetkellä vähäiset selvitykset vammaisten henkilöiden kokemasta väkivallasta ovat keskittyneet vammaisiin naisiin ja vammaisten miesten kohtaama väkivalta on ollut tabu. Vaikka Istanbulin sopimuksen soveltamisala koskee naisia, niin *Invalidiliiton mielestä vammaisten miesten ja poikien kohtaamasta väkivallasta tarvitaan myös kattavampia selvityksiä*. Vammaisia tyttöjä ja poikia koskee YK:n vammaissopimuksen artikla 7 (vammaiset lapset) ja siksi myös pojat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.

12 artikla Yleiset velvoitteet

Koska kyse on yleisen tuomioistuimen suorittamasta harkinnasta, niin vammaisen henkilön tehokkaampi oikeussuoja YK:n vammaissopimuksen artiklan 13 (Oikeussuojan saavutettavuus) mukaan edellyttäisi vammaisen henkilön osalta sopeuttamistoimia oikeudenkäynnissä. Rikosoikeusprosessissa noudatetaan pääasiassa suullista menettelyä, jossa yleisen tuomioistuimen ratkaisu perustuu sen tekemiin välittömiin havaintoihin esim. todistelussa ja yleiseen elämän kokemukseen. Joissakin tilanteissa tämä menettely voi haitata vammaisen henkilön mahdollisuutta oikeussuojan saatavuuteen esim. puhevamman tai iän takia (vammainen lapsi tai ikääntynyt vammainen henkilö) takia.

Vuonna 2015 oli tehty vammaisuuden takia rikosilmoituksia poliisille 5,2 prosenttia noin 1200 viharikosmotiivin sisältävistä teoista. Luvut ovat olleet jatkuvassa nousussa. Invalidiliiton mielestä pitäisi kerätä systemaattista tietoa, paljonko on edennyt syyteharkintaan ja aina tuomioon saakka eli *tietojenkeruu koko rikosprosessista eikä pelkästään suoriteta poliisille tehtyjen rikosilmoituksen määrän systematisointia vamman perusteella.*

13 artikla Valistus

Invalidiliitto katsoo, että YK:n vammaissopimuksen toimeenpano edellyttää vahvasti artiklan 8 tietoisuuden lisäämistä vammaisuudesta ja vammaisista ihmisistä sekä heidän ihmisarvostaan. Nyt yhteenvedossa Istanbulin sopimuksen toimeenpano-ohjelmassa esitetään tältä osin vain maahanmuuttajien aseman kohentamista ja ihmisarvon kunnioittamista.

19 artikla Tiedottaminen

Invalidiliiton mielestä rikoksen uhrien pitää saada oikea-aikaista tietoa oikeuksistaan ja asianmukaista tukea esteettömästi ja saavutettavasti sekä ymmärrettävällä tavalla että ymmärrettävässä muodossa. YK:n vammaissopimuksen artikla 2 määrittelee, mitä viestintä ja kieli merkitsevät ihmisoikeuksien käytössä.

Invalidiliitto huomauttaa, että Naisten Linjan moninaisuuspäivystys on hyödynnettävissä hyvänä käytäntönä erityis- ja vähemmistöryhmien naisille, heidän läheisilleen ja ammattilaisille keskiviikkoisin klo 9-13: <https://www.naistenlinja.fi/>

Kirjallisuudesta voidaan mainita hyvänä käytäntönä *Uskalla olla, uskalla puhua – vammaisen nainen ja väkivalta* – teos (toim. Minna Piispa, 2013, THL), jossa vammaiset naiset saavat omakohtaisten kokemustensa kautta äänensä kuuluviin.

20 artikla Yleiset tukipalvelut

Yhteenvedon toimenpiteeksi esitetään muun ohessa: "STM: Ohjataan kuntia verkostoimaan järjestämävastuullaan olevat väkivallan uhrien yleiset tukipalvelut sote-uudistuksessa hyödyntäen paikallisia yhteistyökumppanuuksia kolmannen sektorin toimijoiden kanssa (esim. kuntainfo)." *Invalidiliitto edellyttää, että ohjauksessa tulee huomioida esteettömyys ja saavutettavuus. Myös rikoksen uhrin vammasta johtuvat erityistarpeet tulee ottaa huomioon.* Tämä vaatimus liittyy muutenkin vireillä olevaan sote- ja maakuntauudistukseen.

23 artikla Turvakodit

Invalidiliitto katsoo, että turvakotien esteettömyys ja saavutettavuus vammaisille henkilöille pitää varmistaa Istanbulin sopimuksen toimeenpano-ohjelmassa. Samoin yhteenvedon STM:lle ja THL:lle osoitettuun toimenpide-ehdotukseen tulee lisätä henkilökunnan osaaminen iäkkäiden lähisuhdeväkivallan uhrien auttamisen lisäksi myös oikeus vammaisten henkilöiden tarvitsemaan henkilökunnan apuun turvakodissa.

36 artikla Seksuaalinen väkivalta, mukaan lukien raiskaus

Rikoslain seksuaalisen hyväksikäytön (RL 20:5) tunnusmerkistön muutostarve

Invalidiliiton näkemyksen mukaan rikoslaissa säädetty oikeusturvan taso vammaisen henkilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisesta *sairaalassa ja laitoksessa* on merkittävästi muualla tapahtuvaa hyväksikäyttöä heikompi. Rikoslain 20 luvun 5 §:n seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön sisältyy mm. tahdonvastainen sukupuoliyhteys, mikä hankaloittaa lainsoveltajan työtä tunnistaa raiskauksen rikostunnusmerkit käytännössä. Seksuaalisen hyväksikäytön sanktiotaso on vain *sakkoa – 4 vuotta vankeutta*. Sen sijaan rikoslain 20:1 raiskaustunnusmerkistön lähtökohtainen sanktiotaso on *1 – 6 vuotta vankeutta*. Oikeuskäytännössä rangaistusasteikon alaraja on pikemminkin määräävä tekijä kuin asteikon yläraja. Myös ihmisoikeuselin CEDAW (naisten ihmisoikeuksien suoja) on antanut huomautuksen Suomelle v. 2014 rikoslain seksuaalirikossääntelyn ongelmakohdista.

Invalidiliitto esittää, että RL 20:5 pykälän alakohta kumotaan tai vähintään sanktiotasoa nostetaan merkittävästi oikeudenmukaiselle tasolla. Laitosvaltaoppi on Suomessa hylätty ja sanktiouhka ei saa olla laitoksessa muuta toimintaympäristöä heikompi. Tämä vaatimus lainsäädäntömuutokseen sopii hyvin Istanbulin toimeenpano-ohjelman yhdeksi kohdaksi.

Helsingissä 26. päivänä lokakuuta 2017

INVALIDILIITTO RY

Petri Pohjonen
Pääjohtaja

Laura Andersson
Yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja antaa: Henrik Gustafsson, lakimies, henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi,
puh. 044 765 0693